

KÜLTÜRÜMÜZDE HOROZ

Edebiyatımızda Horoz

Son yıllarda tıp dünyası, özellikle belli bir yaştan sonra insanların beyaz et yemelerini önermektedir. Beyaz et, bilindiği üzere balık ve tavuk etidir. Balık şimdilik konumuz değil. Tavuğa gelince; artık günümüzde döneri bile yapılan tavuk için ünlü bir söz vardır hani: "Tavuk mu yumurtadan çıkar yumurta mı tavuktan çıkar? Aslında ikisi de birbirinden çıkar da bu işi gerçekleştiren horoz niye hiç anılmaz?"

Türk halk kültüründe başta at, kurt, koyun, keçi, deve, yılan, geyik olmak üzere pek çok hayvan üzerine araştırma ve inceleme çalışmaları yapılmış, halk kültürü içerisindeki yerleri belirlenmiştir.

Horoz da pek çok halk kültürü ürünüde motif olarak kullanılmış ancak toplu bir hâlde incelenmemiştir.

İşte biz, bu çalışmamızda halk kültürümüzde kullanılan horoz motifini bir araya getirmeyi amaçlıyoruz.

Önce horoz için ansiklopedik bir bilgi sunalım:

Horoz, Farsça Horûs sözcüğünden gelmektedir. Kümeste yetiştirilen evcil bir kuştur. Tavuğun erkeğine denir. Bütün horozlar, hangi ırktan olursa olsun dişisine göre daha iri, daha gösterişli ve göz alıcı, parlak renklidir. Horozun ibiği büyük, kuyruk telekleri çok uzun ve yay şeklinde kıvrık olur. Horoz asıl damızlık olarak yetiştirilir, fakat süs veya dövüş için yetiştirilen horozlar da vardır. Bazı horozlar uzun ötüşleriyle ünlüdür. Türkiye'de Denizli Horozları güzel ötüşlü olduğu için makbul sayılır. Ancak bu horozların yabancı tavuklarla birleşmesi yüzünden saf kan Denizli Horozları pek az bulunur (Meydan Larousse, C. 6.).

Horoz, anatomik olarak ibik, gaga, sakal (gıdık), boyun ve göğüs tüyleri, göğüs, tüy, bacak, kulaklık, uzun kuyruk tüyü, orak, neşterler, telekler ve mahmuz gibi uzuvlardan oluşur.

Türklerde, ister tavuk, isterse civciv olsun tavuk cinsini tanıtan ve en başta gelen söz Tavuk idi. Horoz, erkek takagu, erkek tauk, aygır tavuk, kuştung erkeği (kuşun erkeği) ya da ere takiya (ertavuk) sözleriyle bilinirdi. Horoz sözcüğü daha sonraları Batı Türkleri tarafından benimsenmiş bir sözcüktü. Daha çok Oğuz ve Türkmen kesimleri arasında yayılmıştı.

A.Fuat BOZYİĞİT

Araştırmacı- Yazar

Anadolu Türkleri kültür çevresinde ise horoz, her zaman için horoz idi. Anadolu'da söylenen sözler arasındaki ÖTEÇ deyişi gerçekten güzel bir sözcüktür. (ÖGEL: 396-408).

Türkiye'de Horoz'la İlgili Diğer Sözcükler

Banla: Horoz ötüşü
 Banlamak: Horoz ötmek.
 Bıdanaz: Bir yaşında horoz.
 Bolada: ötmeyen horoz.
 Cıllık: Piliçlikten yeni çıkan horoz.
 Çilbidik: Horoz ibiği
 Çorpa: Piliçlikten yeni çıkan horoz.
 Dıngılgeç gelmek: Döğüşen iki horoz berabere kalmak.
 Ferik / Filik / Firik / Girgidik / İbik / Kincir / Kodoz / Öteç / Şelfin: Piliçlikten yeni çıkan horoz.
 Godaz / İblik: Enenmiş horoz.
 Kağardak / Kakart / Kalpak: Horoz ibiği.
 Karalamak: Horoz tavuğu aşmak.
 Kepez: Horoz ibiği
 Kığırmak: Horoz ötüşü.
 (Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi (A-Z), 1957)
 (Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Sözlüğü (12 Cilt)

Argo Sözcüklerde Horoz

Horozlanmak: Kabadayıca bir tavır takınmak, karşı gelmek, kafa tutmak.
 Horozoğlu: Terekede, açık artırmada bilir bilmez pey sürülmesi.
 Horozuna Kravat Takmak: Adana çevresinde bir kabadayı deyimi.

Türk Edebiyatında Horoz

Başlıklı Yapıtlar

Divan edebiyatı ve şairleri horoz motifine rağbet etmemişlerdir. Taradığımız kitaplarda örneklere rastlayamadık.

Cumhuriyet sonrası edebiyatçıları ise Horoz sözcüğünü yapıtlarına başlık yapmışlardır, birkaç örnek verelim:

Horozla Tilki: Orhan Veli Kanık'ın La Fontaine'den uyarladığı bir fabl.

Çilli Horoz: Engin Köseoğlu'nun bir öyküsü. (Doğan Kardeş, (4), 1950, 32. s.)

Horozlar: Onat Kutlar'ın İshak adlı öykü kitabında bir öykünün adı. (1960)

Horozdan Korkan Oğlan: Metin Eloğlu'nun bir şiir kitabı (1960).

Çil Horoz: (Oktay Rifat'ın 1964'de Ankara'da sahnelenen bir tiyatro eseri.)

Horoz Değirmeni: Şahap Sıtkı İlder'in bir romanının adı (1967).

Horoz: Fazıl Hüsni Dağlarca'nın şiir kitabı (1977)

Horozlu Ayna: Demirtaş Ceyhun'un bir çocuk öyküsü kitabı. (t.y. 1990).

Öykü kitapları ve şiir antolojileri tarandığında örnekleri çoğaltmak mümkün olacaktır.

Adbilimde Horoz

Kişi adlarında ünlü edebiyatçımız Oktay Rifat'ın HOROZCU soyadını kullandığını biliyoruz.

Anadolu'nun pek çok yöresinde HOROZ lakabı yaygın olarak kullanılmaktadır. HOROZ ALI gibi.

Ayrıca rahmetli aktör Vahi Öz'ün filmlerinde HOROZ NURİ lakabıyla ünlenmiştir.

Yer adlarımızda Horozlu Köylerimiz bulunmaktadır. Bunlar;

Horozçukuru Köyü, Sivas - Divriği, Merkez.

Horozdere Köyü, Bitlis - Hizan, Merkez.

Horozgediği Köyü, İzmir - Foça, Yenifoça bucağı.

Horozköy, Aydın, Merkez.

Horozköy: Burdur - Yeşilova, Merkez.

Horozköy, Şanlıurfa, Merkez, Yardımcı bucağı.

Horozlar. Sakarya, Merkez.

Horozlu, İçel, Merkez, Gözne bucağı.

Horozköyü, Niğde - Ulukışla, Çiftahan bucağı.

Bunların dışında Ege Bölgesinde Manisa ili Merkez ilçesi Horozköy adlı bir muhtarlık. 3016 nüfuslu (1965) Manisa-İzmir demiryolu üzerinde bir istasyon, Adana Torosları kesiminde Niğde ilinin Ulukışla ilçesi Çiftahan bucağında bulunan HOROZKÖY'ün bulunduğu vadiden geçerek Pozantı (Ulukışla) suyuna karışan akarsu HOROZ DERESİ, Külek (Gülek) yolunun ve demiryolunun Bolkar dağlarıyla Karınca dağı arasında geçtiği dar vadi de HOROZ BOĞAZI adını alır. (Meydan Larousse, C.6).

Bir de Konya Akşehir yolu üzerinde İzzeddin Keykâvus II'nin atabeyi Emir Camedar Esedüddin Ruz Apa tarafından yaptırılan (1246-1249) HOROZLUHAN vardır (Meydan Larousse.)

İç Anadolu Bölgesi'nde, Tokat ili yakınlarında, kalkolitik ve İlk Tunç Çağı yerleşmelerinin bulunduğu höyük de HOROZTEPE adıyla bilinmektedir. (Ana Britanica, C. II: 216).

Bitki Adlarında

Horozbudağı: Siyah renkli, kalın kabuklu, büyük çekirdekli bir çeşit üzüm (Sarıca-Çanakale).

Horozcukotu: Turpgiller familyasından eskiden kuduzun ilacı sanılan tere adında bir dağ bitkisi, yaban teresi (Ana Britanica, a.g.s.)

Horozgözü: Baharda açan bir çeşit sarı çiçek (Trabzon, Van).

Horozülü: Keklikgözü.

Horozibiği: Koyu kadife kırmızısı rengindeki çiçekleri horozibiğini andıran bir süs bitkisi (Meydan Larousse, a.g.e.)

Horozkarası: Sivri ve uzun bir çeşit üzüm (Gaziantep, K.Maraş).

Horozkursağı: Bir çeşit ot. (Darende-Malatya).

Horozmantarı: Yenir bir cins mantar.

Horozyüreği: Sivri ve uzun bir çeşit üzüm (Gaziantep, K. Maraş).

Hayvan Adlarında

Horozabla: Yeşil kertenkele (Yukarı-dmek - Ş. Karaağaç-Isparta).

Horozbina: Kaygan derili kemikli balık.

Korozbalığı: Sıcak denizlerde yaşayan kemikli bir balık.

Türk Halk Edebiyatında Horoz

Halk Şiirinde Horoz

Taradığımız kitaplarda Divan şairlerinde olduğu gibi halk şairlerinde de horozu konu edinen bir şiire rastlayamadık. Aynı şekilde manilerimizde de horozlu bir mani bulamadık, dileriz gözümüzden kaçmıştır.

Atasözleri Ve Deyimlerimizde Horoz

Halk edebiyatımızın en verimli ürünlerinden olan atasözleri ve deyimlerimizde diğer hayvanlarımıza olduğu gibi horozda da yer verilmiştir. Bir kısmı açıklamalı olan örnekler:

Av Avlandı, Tav Tavlandı, Deli Uslandı, Horoz Evlendi, Komşu Tellendi. (Mnö)

Bazı Bazla, Kaz Kazla, Kel Tavuk Topal Horozla.

(Bir kişi, kendine denk ve uygun olan kişiyle arkadaş olur) (ÖAA) (baz. alıcı bir kuş, doğan kuşu).

Beş Tavuğa Bir Horoz Yeter.

(Beş kadını yönetmek ve korumak için bir erkek yeter). (ÖAA)

Bir Çöplükte İki Horoz Ötmez.

(Bir toplumda iki baş olmaz. Olursa aralarında anlaşmazlık çıkar; biri ötekini uzaklaştırır). (ÖAA)

Cahil Olan Kimse Vakitsiz Öten Horoz Gibidir. (Şi) (Mnö).

Cins Horoz Yumurtada Öter.

(Çocuğun soyluluğu ve değeri daha bebekken her hâlimden anlaşılır). (ÖAA)

Çingene Horozu Gibi Ayağından Çakılır. (Mnö)

Çöplük Horozu

Güzeli çirkini ayırt etmeyen kadın düşkün erkek. (ÖAA)

Deveye Peçe, Horozla Külâh Giydirir. (Mnö).

Hancının Horozu Ölmüş, Yolcuya Ne. (Mnö)

Her Horoz Kendi Çöplüğünde (Küllüğünde)

Öter (Eşinir).

(Bir kişinin kendi malı olan yerde, ya da kendisine çok bağlı bulunan çevrede sözü geçer). (ÖAA)

Her Şeyin Vakti Var, Horoz Bile Vaktinde Öter.

(Her şey zamanında yapılmalıdır. Zaman gelmeden yapılmaya kalkılırsa başarı elde edilemez. Çünkü gereken koşullar tamam olmamıştır. Zamanı geçtikten sonra yapılırsa gereği kalmayan bir iş için uğraşılmış olur. (krş. Vakitsiz öten horozun...)

Horoz Akıllı Adam

Akılsız, aptal kimse (AP)

Horoz Bile Dişisini Kıskanır.

Horoz Bile Vakitsiz Ötmez.

(Her şeyin zamanında yapılma gereği) (AD)

Horoz Çok Olan Yerde Sabah Tez Olur.

Horoz Evlendi - Komşu Tellendi.
Hiç gereği yokken başkasının sevincine katılmak (AP)

Horoz Gibi

Kabadayıcı davranan erkekler içine söylenir (AP)

Horozibiği Gibi Bir Yana Sallanır.

Horoz ibiği gibi güzel ve manzaralı bir şekilde görünüp bir yana sallanmak (AD)

Horoz Kadar Kocam Olsun, Kümes Kadar Evim.

Horoz Kendi Çöplüğünde Eşinir.

Horoz Öldü, Kervan Göçtü, Sohbet Kocakarıya Kaldı.

Büsbütün ortadan kalkan alışılmış kurulu bir düznenin hasretini çekip lafını etmek (AD).

Horoz Ölür, Gözü Çöplükte Kalır.

Kişinin sevdiği şeye karşı olan hırsı ölünceye kadar sürer (ÖAA).

Horoz Öttü, Dava Bitti.

Horoz Öttü, Kahpelik Bitti (Isp.)

Horoz Ötümü: Sabaha karşı (AP)

Horoz Sesi İşitmedik Altını Var.

Birinin görünen, bilinenden başka değerli ve gizli serveti bulunduğu anlatılıyor (AD)

Horoz Yerinde Dövüşür.

Horozca Aklın Yok Mu, Vaktinde Ötesin.

Düşünülmeyerek vaktinden evvel akılsızca yapılan işten doğan zarar, uyarma yoluyla belirtiliyor (AD).

Horozdan Kaçar, Kurbanlık Koyuna Eldivenle Yem Verir.

Huzurdan Kaçmak

(Kadınlar için) erkeklerden uzak durmak, onlara görünmemek. (AP)

Horozlar ötmek

Sabah olmak (AP)

Horozsuz Köyde Sabah Olmaz.

Horozsuz Tavuk Çobansız Süriye Benzer.

Horozsuz Tavuk Yaşamaz.

Horozu Başına Bağlamış Da Çıkmış.

Horozu Çok Olan Köyün Sabahı Geç Olur.

Bir konu üzerinde söz söyleyen çok olursa sonuca varmak gecikir. (ÖAA).

Kaz Kazla, Daz Dazla, Kel Tavuk Kel (Topal) Horozla.

Herkes kendi durumuna uygun gelen kişilerle anlaşır arkadaşlık eder (ÖAA).

Kılavuzu Horoz Olan Kümeste Geceler (Mnö)

Misafiri Horoz Olanın Arpa Kalmaz Ambarında (Mnö)

Vakitsizö Ten Horozun Başını Keserler.

Her söz vaktinde ve yerinde söylenmelidir.

Bir sözün zaman gelmeden söylenmesi, büyük zararlara yol açabilir. Bunun için uygun olmayan zamanda aklına geleni söyleyen kişi cezalandırılır. Nasıl ki vakitsiz öten horoz, uğursuz sayılarak kesilir (ÖAA).

Zengin Horozu Bile Yumurtlar.

Paralı kişi, kısır sanılan işlerden bile kâr sağlama yolunu bulur (ÖAA).

Ninnilerde Horoz

3000'in üzerinde ninni derleyen ve bunları konularına göre sınıflandıran Çelebioğlu'nun "Türk Ninniler Hazinesi" adlı kitabından horoz motifine yer veren ninnileri örnek olarak göstereceğiz (İstanbul 1995 (2. basım).

Uyuma, büyüme ile ilgili ninniler'den:

Ninni dedim yatanadek

Ay buluta batanadek

İlk horozlar ötededek

Uyu yavrum sabaha dek

Çankırı Çocuk için fedakârlık, ondan ayrılmama ve onu himaye duygusu içeren ninnilerden: *Dağda darılar benzi sarılar Kocakarılar tarda tavuklar Finde horozlar nişanlı kızlar Yolda yolcular, hep sana kurban Merdivenköy*

Değirmenden den gelende

Dört kurban kesem sen gelende

Altı tavuk sekiz horoz

Kurban kesem sen gelende

Erzurum

Ha killi ha miski

Hani bu oğlanın tamanı

Ağaç başında salam

Ağaç getirin yendirek

Çil horoz bindirek

Anası evinde yıkıyak

Babası evinde giydirek

Anası kurban olası

Van

Sevgi ve alaka ifade eden ninnilerden:

Ninni derim yatanadek

İlk horozlar ötenedek

*Senin keyfin yetenedek
Ninni aslanım ninni*

Polath

*Kazanı yapana ölem
Kulpunu yapana ölem
Ben Allah'tan ferik istedim
Horozu verene ölem*

Erzurum

*Seni verene kurban
Gönül görene kurban
Allah'dan horoz istiyordum
Ferik verene kurban*

Erzurum

Şikayet ve Teessüf İfade Eden Ninnilerden

*Evimizin önu kiraz
Kirazdan aldım biraz
Yine mi öttü ilk horoz?
Uyu kızım ninni*

Çankırı

*Horoz öter uzun uzun
Uyusana körpe kuzum
Hak'dan geldi benim yazım
Uyu benim güzel yavrum*

Malatya

*Yanık yanık horoz öter
Ötme horoz derdim artar
Benim derdim bana yeter
Emzireyim yavrum seni*

Çankırı

Ayrılık ve gurbet ifade eden ninniler'den:

*Aceb horoz öttü mü?
Baban bizi unuttu mu?
Mahallede çift e cami
Ezanlar okundu mu?
Uyu yavrum uyu
Büyü yavrum büyü*

İstanbul

*Horoz öter iki iki
Kırmızı güllerin teki
Senin baban gelir belki
Ninnileyem küçük seni
Ninni ninni ninni*

Malatya

*Horoz öter iki iki
Ne gelmez gözlerine uyku?
Senin baban neredeyiki?
Ninni yavrum ninni*

Örencik-Ankara

Bilmecelerde Horoz

Basılı yayınlardaki ve kendi derlediği bilmeceleri toplayarak 2 cilt halinde sunan İlhan Başgöz, "Türk Bilmeceleri" adlı çalışmasının 1. cildinde (İstanbul 1992) Horoz Bilmecelerini varyantları ile birlikte göstermektedir. Aynen sunuyorum (259-262).

Sesi uzun, kendi kısa.

(ÇALDAĞ: 2429; GÜNGÖR-OZANOĞLU: 120, n. 575).

Bir oğlu var iki üç yaşında, kızıl yakut tacı var başında; yatar uyur, pirinç görür dişinde.

(SAN, 1950:97).

Et sakallı, sahte vekarlı.

(BEYSANOĞLU, no. 106; GÜNGÖR - OZANOĞLU: 89, no. 326).

Bizim evin ağası, pek çoktur karısı.

(ELMAS, 1960, no. 69).

Başı tarak / kuyruğu orak.

(BAŞGÖZ; ÇALDAĞ: 3429; SAN, 1947: 21; Güvercin Kitap: 9).

a. Başı tarak gibi / sakalı tarak gibi.

Başgöz, Trabzon.

b. Kafası tarak / 2.

(ÜNSAL, no. 16; MOLLOVA, no. 220).

c. Başı tarak gibi / kuyruğu orak gibi.

(BAŞGÖZ; ELÇİN 4, no. 33).

d. Eli oraklı / başı taraklı.

(BAŞGÖZ, Salihli).

Etten tarak / tüyden döşek / horozdur eşek.

(ATAKURT, no. 25).

a. 1 / 2 / 3 / anma, ey merkep.

(AKALIN, no. 390).

Ol nedir ki tap tapmaca, gül yapmaca, memeli hatun, dişleri yok.

(BAŞGÖZ, Kars).

Başında tacı var, gelin değil; ayağında mahmuzu var, süvari değil; kırk çocuğu var, evli değil.

(AKÇİN: 2422; SAN, 195: 97).

a. Sakalı var, adam değil; tacı var, gelin değil; şarkı söyler şarkıcı değil, birçok kanları var, evli değil.

(AKÇİN: 2623).

Hoca çıkar handan / sarığı kırmızı kandan / eğilir namaz kılmağa / bilmez kible ne yandan.
(BAŞGÖZ, Trabzon).
a. Molla çıktı handan / 2.
(BAŞGÖZ, Trabzon).
Bir oğlum var metten / sakalı var etten/ ağzı kemikten.
(AKÇIN: 2486).
f. Mesti metten / sakalı etten.
(BAŞGÖZ, Ordu)
g. Mesel, mesel, metten / 2.
(OKUTAN, no. 67)
h. Geliyordum ketten / çağırıldı bentten / sakalı etten / boynuzları kemikten.
(BAŞGÖZ, Amasya)
ı. Metelim metten / sakalı etten.
(AYTEKİN, no. 1:26).
i. Geçirdim bentden / bağırdı kentden / ağzı gemikten /sagğalı etden.
(AKALIN, no. 478).
j. Misli metten / sakalı etten.
(HAMAMİZADE, no. 244; ARSUNAR, no. 39).
k. Metel, metel, metten / 2.
(Güvercin Kitap: 9).
1. Ünledim setten, sesi gelir betden, ağzı kemikten / 4.
(KAYTMAZT, no. 2)
Köy içinde küçük meyzin. (müezzin).
(BAŞGÖZ, Amasya).
Bir oğlum var, sakalı var etten / şimdi gelir görürsün, güle güle ölürsün.
(AKÇIN:2424).
a. Benim bir dedem var, kızıl etten sakalı var / şimdi gelir görürsünüz, güle güle ölürsünüz.
(BAŞGÖZ, Antakya; TORAMAN, no. 84: 12, no. 72).
b. Bir dedem var etten, sakalı var metten / 2.
(AKÇIN: 2423 (Karşılığı yok).
b. Bir dayım var metten, sakalı var etten / 2.
(ELÇİN 4, no. 90).
Masal masal maliki / kuyruğu oniki / kuyruğunda beni var / el âlemde dengi var.
(GÜNGÖR - OZANOĞLU: 111, no. 506; BAŞGÖZ, ARAÇ; GÜNGÖR, 1936, no. 5:16).
a. 1 / 2 / 3 il âleme deni var.
Boratav yaz., no. 86.
c. 1 / 2 / 3 / boynunda da çam var.
(KAYTMAZ, no. 23).
Bizim evde deli var, tepesinde gülü var.
(BAŞGÖZ, İsparta).

Beyaz bir taştan doğar, sesini bütün köy duyar.
(MOLLOVA,no.218).
Abdes almaz, namaz kılmaz, beş vakti bilmez, ezan okur.
(KOÇ: 656, no. 18).
Bizde bir hoca var, abdestsiz ezan okur.
(KOWALSKİ, 1919, no. 62; MOLLOVA, no. 219).
Karanlıkta kadı oturur, kalpağını eğip oturur.
(KUNOS, 1889, no. 175).
a. Karanlık yerde kadı oturur, kalpağını suya batırır.
Berkesyaz. no. 85.
Set set ayaklı, setren bıyıklı, bülbül ötüşlü, kıyamet kopuşlu.
(SAYGI: 3230, no. 3).
Ezan ohur / namaz kılmaz / arvad alı / nikâh kıymaz.
(KARDAŞLIK, yıl 1, no. 1: 32).
a. 1 / 2.
(Türk Akdeniz, no. 20: 11).
b. Abdestsiz ezan okur / nikâhsız karısı var.
(BAŞGÖZ, Sivas).
c. Abdestsiz ezan okur / nikâhsız karı taşır.
(HALİL, no. 6).
d. 1/2/karı alır/4.
(BAŞGÖZ, Trabzon).
e. Adı lattan / sakalı var etten / abdestsiz ezan okur / nikahsız karısı var.
(BAŞGÖZ, Malatya).
f. Bir babam var fettan / bıyıkları etten / nikahsız kadın taşır / abdestsiz ezan okur.
(BAŞGÖZ, Edremit).
g. Pırım pırım pırtısı var / gırh yamadan kürküsü var / abdestsiz ezan ohur / nikahsız garısı var.
(AKALIN, no. 677).
h. Pırtı pırtı var / kırk parçadan kürkü var / abdestsiz ezan verir / nikahsız karısı var.
(SAN, 1950: 97).
ı. Beyaz hanım, yalı hanım, ortasından kürkü var, abdestsiz ezan okur, nikahsız karısı var.
(DUMLUCA, no. 32).
Dama çıktım, arkadaşımı çağırdım.
Carnoy - Nicolaidis, no. 1.
Bir oğlum var, al ibikli.
(TAYLAN,no. 10).
Pırım pırım pırtısı var, kırk yamadan kürkü var, abdestsiz ezan okur, büyük bir ordusu var.

Fıkralarda Horoz

Bu konuda ünlü mizah ustamız Nasreddin Hoca'dan iki örnek vermekle yetineceğiz, fıkraları Erdoğan Tokmakçioğlu'nun "Bütün Yöreleriyle Nasreddin Hoca" (Ankara 1981) adlı kitabından aldık(152.ve201.s.).

Horoz

Bir gün hamamda çocuklar Hoca'ya bir oyun oynayalım, demiş ve hepsi de tavuk gibi gıdaklayıp sözde yumurtladıkları yumurtaları Hoca'ya göstermişler. Bunun üzerine rahmetli göbek taşına fırladığı gibi çırpınıp başlamış horoz gibi ötmeye.

- Ne yapıyorsun Hoca? diyenlere de şu cevabı vermiş:

- Bu kadar tavuğa bir de horoz gerekmez mi?(152. s.)

Horoz ve Yol

Hoca bir gün tavuklarını kafese doldurup Akşehir'den Sivrihisar'a doğru yola çıkmış, bakmış hava çok sıcak, hayvanlar sıkılmasınlar kafeste, kendi kendilerine Sivrihisar'a gitsinler diye kafesin kapısını açıp hepsini teker teker salmış. Tabii tavuklar sağa sola kaçışmışlar, hoca, durumu görünce öfkelenmiş ve eline bir sopa alarak horozu kovalamaya başlamış, bir yandan da horozu bağırı-yormuş:

- Be kereta gece karanlığında sabahın olacağını bilirsin de Sivrihisar yolunu niçin bilmezsin? (201).

Masalarda Horoz ya da Horoz Masalları

Hayvan masalları içerisinde yer alan horoz masallarından 7 tanesinin künyelerini vermekle yetineceğiz. Örnekleri çoğaltmak mümkündür sanıyorum:

Hacca Giden Tilki, Horoz, Leylek ve Keklik'in Masalı: (Çermik / Diyarbakır) (TANER, 1988).

Horoz ile Köpek. (ALPTEKİN, 1985, 5 (66), 1)

Horoz Masalı (ELÇİN., 1976, 10(212), 3).

Horoz, Tilki Bir de Tazı. (SARIYÜCE, 1979,18(356), 3).

İnatçı Horoz. (ARSEVEN, 1955.3 (72), 7).

Kaval Çalan Horoz. (Yalova-Merkez). (TANER, 1995).

Yarım Horozun Çanı. Ali Berat Alptekin. Hayvan Masalları. Ankara 1991.

Destanlarda Horoz

Kemal Zeki Gençosman'ın Türk Destanları (İstanbul 1972) adlı eserinde yer alan Horoz Destanı, Amil Çelebioğlu'nun "Ramazan-nâme" (İstanbul, Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi) adlı kitabının 168-170. sayfalarında Tavuklar Faslı adıyla yayımlanmıştır. 1826 yılında İstanbul'da Ramazan ayında bekçilerin söyledikleri Mani katarlarından oluşmuş bir destandır, yazarı belli olmayan bu destanı aynen sunuyorum:

Tavuklar Faslı (Horoz Destanı)

*On bir tavuk aldım idi,
Üç tanesin sansar yedi.
Bir siyah tavuğum benim
Kedi ile güleşirdi.
Ağaçlarda olur budak,
Eyyub'a yollarken ada
Tavuklar ne söyler, komşular,
Çağrışılar gıdak gıdak.
Bir tavucuğum küstürdüm,
Çağırğan idi susturdum.
Bir mısır tavuğum dahi
Kuluçka oldu basturdum.*

*Sekiz tane piliç çıktı,
Her birine gönlüm aktı.
Bir ihtiyar validem var,
Her birine bir ad taktı.*

*Birinin gözü ağ idi,
Biri dopdolu yağ idi.
Birinin adı Karyağdı,
Biri Baba Çolağ idi.*

*Bir gün de bir çaylak geldi,
Sekizini birden aldı.
Tavukları sansar yedi,
Bir tane horozum kaldı.*

*Bir gün boğazladım anı,
Ağalar, görün seyranı,
Pâk edip urdum ocağa,
Kızartmak istedim anı.*

*Acuben tuzunu tattım,
Pişti mi deyu oynattım.
Pişmeye asla gönlü yok,
Üç gün üç gece kaynattım.
Körük çekmekten usandım,
Ateş karşısında yandım.*

*Tavukları sansar yedi,
Bir tane horozum kaldı.*

*Bir gün boğazladım anı,
Ağalar, görün seyranı,
Pâk edip urdum ocağa,
Kızartmak istedim anı.*

*Acuben tuzunu tattım,
Pişti mi deyu oynattım.
Pişmeye asla gönlü yok,
Üç gün üç gece kaynattım.
Körük çekmekten usandım,
Ateş karşısında yandım.*

*Tencere bir yol gümledi,
Yerle gök yıkıldı sandım.*

*Gördüm horoz cevân eder,
Tencereden devran eder.
Durmayıp kanadın çırpar,
Çıkmak için efgân eder.*

*Tencere kapağın açtı, Bir kere
kanadın çarptı, Zaptedemedim
horozu, Tencereden çıkıp kaçtı.*

*Ardına düştüm âvâre,
Turmandı yüksek divara,
Gördünüz ise ağalar,
Tutmağa ediniz çare!..*

*Nice olur tutulmazsa
Horozcuğum gelmez ise
Bekçiniz divâne olur
Bahşişin alamaz ise.*

Halk Müziği, Halk Oyunları, Gelenek Görenek ve İnanışlar, El Sanatları Konularında Horoz

Halk Müziğimizde Horoz

TRT'nin yayımladığı Türk Halk Müziği Repertuar kitabında horoz başlığını taşıyan 6 türkü saptadık, bunları arşiv numaraları, yöreleri, kaynak kişileri, derleyeni ve notaya alanı ile sunmak istiyorum. Türkülerin hepsi de kırık havalardır.

Horoz Havada Horoz
1842
ERZİNCAN

Horozumu Kaçırdılar
1289
Kayseri

Ahmet Kayıkçı
TRT

Mehmet Hamzaooğlu
Ömer Akpınar
Mustafa Özgül
Nida Tüfekçi

Horozumu Kaçırdılar
169
Kayseri
Ömer Akpınar-
Mehmet Hamzaoğlu

Horozumu Kaçırdılar
626
Sivas
Sırrı Sansözen
Muzaffer Sansözen
Nida Tüfekçi

Horozumu Satamadım
1428
Eskişehir
Cemal Karaelmas
Mustafa Hoşsu

Horozumun Tüyleri
1547
İstanbul
Osman Takunyacı
Mustafa Hoşsu

Bunlardan Sivas'dan derlenen ve Mehmet Özbek'in (Folklor ve Türkülerimiz) (1994 baskı) adlı kitabında Küpeli Horoz başlığıyla yer alan türkünün metnini sunuyorum:

Küpeli Horoz

*Horozumu kaçırdılar
Damdan dama uçurdular
Suyuna da pilav pişirdiler.
Piligâh, piligâh pili pili gâh gâh
Küpeli horozum yâr, kar beyazım.*

*Bir sabah kalktım
Avluya baktım
Aradım taradım, bağırdım, çağırdım
Pili pili pili pili pili gâh
Küpeli horozum
Kar beyazım.
Kanadı var kilim gibi
İbiği var elim gibi
Acısı var ölüm gibi
Piligâh, piligâh, pili pili gâh gâh
Küpeli horozum yâr
Kar beyazım.*

*Bir sabah kalktım
Avluya baktım
Aradım taradım, bağırdım, çağırdım.
pili pili pili pili pili gâh
Küpeli horozum
Kar beyazım.*

Halk Oyunlarımızda Horoz

Halk oyunlarımız arasında Denizli'de Denizli'nin Horozu, Eğin-Erzincan'da Horoz adlı bir kadın halayı, Kars'ta Çil Horoz, yine Kars'ta ve

Yozgat'ta Horoz Oyunu ve Şanlıurfa'da Horoz-Dik adlı halk oyunlarının bulunduğu belirtilmekte ise de oyunlar hakkında daha ayrıntılı bilgi ancak oyunları teker teker gördükten sonra verilebilir.

Gelenek ve Göreneklerimizde Horoz

Horoz Dövüşü

"İlkçağdan beri Yunan, Roma ve Çin'de bir çeşit kâhin bildirisi yerine geçen horoz dövüşü, Anadolu'nun geleneksel eğlencelerindedir.

Eskiden özellikle Ramazan aylarında yapılırdı. Genellikle hind horozu veya hind kırmızı horozlar dövüştürülür. Horoz dövüşünde seyirciler genişçe bir halkanın çevresinde toplanırlar, bir veya birkaç kişi hakemlik yapar. Horoz sahipleri karşılıklı geçerek aynı anda horozlarını yere bırakırlar. Anadolu'nun bazı bölgelerinde dövüşçü horozların mahmuzları ince ege ile sivriltilir, dövüş sırasında bacağına renkli kurdelelerle çakı bağlanır, bazı yerlerde de dövüş günü horozlar göz alıcı renklerle boyanır. Kavgayı kendiliğinden bırakıp kaçan veya sahibi tarafından meydandan çekilen (pes eden) horoz yenik sayılır, dövüş sırasında gerek horoz sahipleri, gerekse seyirciler arasında bahse girenler olduğu gibi, ortaya bazı ödüllere de konulur. Bugün bu geleneğin Türkiye'de bazı şehirlerde sürdürülüyorsa da Anadolu'nun birçok yerinde hâlâ yapılmaktadır. Güney Amerika ve Meksika'da çok yaygın olan horoz dövüşü, İngiltere, Belçika ve Fransa'da yasak edilmiştir, fakat başkentler dışında bu yasak pek uygulanmaz." Meydan Larousse Ansiklopedisi'nin 6. cildinden aynen aldığımız Horoz Dövüşü maddesi Ana Britanica II. cildinin 215. sayfasında daha ayrıntılı bir şekilde anlatılmaktadır. Ayrıca Nail Tan'ın "Hendek'te Horoz Dövüşü Geleneği" başlıklı yazısında bir bölgedeki Horoz Dövüşü ayrıntılı olarak açıklanmaktadır (Türk Folklorundan Derlemeler 1988:159-179).

Horoz Şekeri

Küçük bir çubuğun ucunda horoz biçiminde dondurularak satılan renkli şekerlere verilen addır. Müjgan ÜÇER, Bir Ramazan Adeti Horoz Şekerleri adlı yazısında (Sivas Folkloru, I(II), 12.1973: 8-9) adlı yazısında "Sivas Ramazanlarının habercisi, çocukların sevgilisi horoz şekerleri,

yalnız bu ayda yapılan özel şekerlerdir. Genel olarak horoz şekerleri diye bilinen şekerleri iki çeşitte toplamak mümkündür. birinci şekil, kalıba dökülerek yapılır, diğer şekil ise önceden hazırlanmış çöpleri ucuna, yumuşak şekerin tespiti ve çeşitli şekiller verilmesiyle yapılmaktadır" der ve Sivas'ta yapılan horoz şekerlerinin yapılarını ayrıntıları ile anlatmaktadır.

Tozak

"Baş yapma" töreni sırasında üzeri özellikle horoz telekleriyle donatılarak gelin başına giydirilen başlığa verilen addır. Horozun arka kuyruk tüyleri uzun ve parlak olduğundan süsleme sırasında yeğlenir. Ayrıca doğal boyalarla da renk renk boyanır.

İnanışlarımızda Horoz

İslam Dininde Horoz

J. RUSKA'nın İslam Ansiklopedisi 5/I. cildindeki Horoz maddesini aynen alıyorum (564-565)

"Horoz, Dik, İslâm müelliflerine göre, bütün kuşların en şehvetlisi ve çalınısıdır. Bir duvardan düşünce kümesin yolunu bulamaması bu hayvanın ne kadar akılsız olduğunu gösterir. Tavuklara iltifat hususunda ayrılık gayrılıksız davranması övünülecek bir meziyetidir. Horoz, tavuklardan birini çağırarak istediği zaman, ona bir buğday veya bir arpa tanesi atar ki, bu nezaketli tavrı ancak genç ve şehvetli bulunduğu anlarda gösterir. Gece olunca, bütün kümes halkını emin bir yerde etrafına toplar ve kapıda nöbet bekler. Horoz, ömründe bir kere küçükük bir yumurta yumurtlar. Sabahı bildirir, gecenin muhtelif saatlerine müsavi surette taksimi bu hayvanın en dikkate şâyân hususiyetlerinden birini teşkil eder. Bu vakta şöyle izah edilir; Peygamberin dediğine göre, Allah, arşı altına bir hoz -daha doğrusu kanatlan zümrüt ve inci ile müzeyyen beyaz bir horoz ve yahut horoz şeklinde bir melek koymuştur; bu horoz gece sona erdiği vakit kanatlarını çırpıp ve Allah'a hamd eder. Dünyadaki bütün horozlar da bunu işitir, onlar da kanat çırpıp ve öterek cevap verirler.

Muhtelif cins horozlar vardır; husûsiyle beyaz horozların hârikulâde hassaları mevcuttur; arslanları kaçırırlar ve evleri korurlar; beyaz horoz olan eve şeytan girmez. Kazvânî ve Osmîî

horoz vücudunun muhtelif kısımlarının tıpta istimali hakkında birçok malumat verirler. Hâlbuki Leclere tarafından çıkarılan İbn al-Baytâr tab'ında bu kelime yoktur."

Orhan Hançerlioğlu "İslam İnançları Sözlüğü (İstanbul, 1984)" adlı yapıtında bu bilgilere ek olarak Hıristiyanlarda da horozun yıldırımdan korktuğuna inandıklarını, Avrupa'nın birçok kentinde çan kulelerinin tepelerinde görülen horoz heykellerin süs için değil, kenti yıldırımdan koruması için olduğunu söyler.

Anadolu Halkı Arasında Horoz Adağı ve Horoz Kurbanı inancı

Türkçe olan ve Türkler tarafından yaygın bir şekilde kullanılan adak, kutsal tanınan bir şahsa, bir şeye, herhangi bir dileğin olması için adı söylenilerek yapılan nezir ve nezir edilen nesnedir. (Ülkütaşır). Hikmet Tanyu bu alıntıya şunları eklemektedir: "Ayrıca Tanrı'ya kutsal sayılan bir şahsa, bir yere (ağaç, su, taş, kuyu, tekke vb.), bir şeye herhangi bir dileğinin olması, yerine getirilmesi şartıyla adı bildirilerek yapılan şartlı bir vaad, şartlı bir söz, bazen şartlı, bazen peşin (tuz serpme vb.) bir vaad olarak ferden veya toplulukça yapılan bazı hâllerde de (gün dönümü zamanında, bereket vb.) temini için (oğlak kesimi) otomatikman bir yerine getiriliş hâli olarak görülüyor. Kadın her zaman yaygın olmakla birlikte, Alevî, Bektaşî vb. yatırlarını, türbelerini ziyaret etme gibi uygulamalarda erkeklerin de sayılarının kadınlara yakın olduğu söylenebilir. Pek çok uygulamaları vardır, para vermek, mum dikmek ve dağıtmak, horoz, tavuk, koyun, keçi, sığır hatta deve kurban etmek suretiyle yapıldığı gibi, yasin okumak, hatim indirmek, mevlit okutmak gibi şeylerle de yapılır. Bunların dışında murat, dilek, istek ve niyetlerin gerçekleştiğinde daha başka çeşit adaklar da vardır." (TANYU, 1967)

Bir adak türü olan horoz adağına Ankara'da 1925'lerden önce pek rastlanmıyordu. Son yıllarda ise özellikle Hacı Bayram Camii avlusunda bu uygulamayı çokça görmek mümkündür. Ekonomik koşulların bu artışta önemli rol oynadığı söylenebilir. Bu arada bazı din adamlarının Horoz Adağı, Horoz Kurbanı hakkında olumsuz düşündükleri, horozun kurban sayılamayacağına dair düşünceleri olduğu bilinmektedir.

Çalışma arkadaşım Piri Er'in saha araştırmalarında derlediği ve henüz yayımlanmamış

olan "Anadolu Aleviliğinde Kurban (Lokma, Terenma)" adlı bildirisinde bu konuya da değinmiş:

"... Dışarı kurbanları: Dışarı kurbanları bir dileğin gerçekleşmesi ya da bir adaktan dolayı kesilen kurbanlardır. Adak kurbanları kanlı ya da kansız kurban şeklinde gerçekleştirilebilirler. Amasya ili Hamzaönü ilçesi Yenişene köyünde yapmış olduğum bir derleme çalışmasında kaynak kişi Abdullah Balcı adak kurbanını şöyle tarif ediyordu: "Adak kurbanı niyete bağlıdır, ne adarsan onu verirsın, bir elma bile kurban olabilir. Daha çok adak kurbanı olarak Cebrail adı verilen bir horoz kesilir." Adak kurbanı olarak kesilen horoz ve tavuklara Cebrail denilmesine ilişkin söylemeyi Aydın ili Bozdoğan ilçesi Alamut köyünde yapmış olduğum bir derleme çalışmasında kaynak kişi Mehmet Buruk şöyle anlatıyordu: Cebrail seksen bin yıl konacak bir yer bulamadan uçtuktan sonra kubbede bir nurdan kandile konar. Konunca terler ve terinden köpükler oluşur. Bu köpükler Hakk'ın emri ile yumurta olur, bu yumurtalardan bugünkü tavuk ve horozların nesli oluşur. Onun için tavuk ve horozlara Cebrail denir. Horozların sabah namazında ötmesinin sebebi Cebrail'in ve arştaki meleklerin sesini duymasındır."

Anadolu Aleviliğinde adak kurbanı olarak koç, koyun ve büyükbaş hayvanlar da kesilmesine rağmen, yaygın olarak Cebrail kesilmektedir. Adak kurbanları da çiğ olarak dağıtılmaz, pişirilip toplu halde yenilmesine özen gösterilir.

İslam inancıyla bağdaşmayan yatır ve ziyaret yerlerinden istekte bulunarak adak kurbanı kesme Anadolu Alevi-Bektaşî kültüründe yaygın bir uygulama olarak varlığını korumakta ve eski Türk kültüründeki atalar kültürünün izlerini taşıyor görünmektedir."

Horoz Baba

Unkapanı'nda cadde üzerinde iki bina arasında basit bir mezardan ibaretti. Mezarın üstü açık ve evin etrafı yeşil boyalı demir parmaklıkla kapatılmıştı. Baş ucunda küçük ve kısa bir taş vardı. Yeşil boyalı olan bu taş sarı boya ile "Horoz Baba" ismi yazılıydı. Eskiden Horoz Baba'nın mezarında mum yakılırdı. Yalnız Horoz Baba'nın türbedarı bulunmadığından mezara mum götürenler, bunu akşam üstü kendi eliyle yakıp bırakır ve mezarın temizliği ile de civar dükkan-

larda çalışanlar sevap kazanmak maksadıyla meşgul olurdu. Horoz Baba'ya her istek için başvurulur, mezarının başında üç ihlâs bir fâtiha okunup ruhuna hediye edildikten sonra mum veya Kur'an adanırdı. Duası kabul edilip isteği yerine gelenler adaklarını ödemek suretiyle Horoz Baba'yı sevindirirlerdi. Rivayete göre Horoz Baba Fatih ordusunun askerlerindedir. Her sabah horoz gibi öter, arkadaşlarını bu suretle namaza kaldırırmış. Kendisine "Horoz Baba" denilmesinin sebebi bu olup, asıl adı Mehmet'dir. Fatih'in ordusuyla birlikte İstanbul'a giren Horoz Baba elindeki kılıçla savaşa savaşa mezarının bulunduğu yere kadar gelmiş, orada şehit olmuştur. Horoz Baba'nın mezarı Atatürk Bulvarı'nın açılması münasebetiyle kaldırılmıştır (Mehmet Halit Bayrı, İstanbul Folkloru, (2. basım) İstanbul 1972).

Horoz Falı

"Bir horoz aracılığıyla bilinmeyen kestirme sanatı olan Horoz Falı. Bu sanat eski Yunanistan'a kadar uzanır. Hayvan çevresinde harfler yazılı bir dairenin içine bırakılır, her harfin önüne birkaç yem tanesi konulmuştur. Horozun birbiri ardınca hangi harflerin önündeki taneleri seçip yediğine bakılarak, bir ya da birkaç sözcükten oluşan bir cevabın ögeleri elde edilir (Büyük Larousse, C.9).

Horoz Kursağından Çıkan Taş

Salih Nezihi, İstanbul'da Halk İnanmaları adlı bir yazısında (Türk Folklor Araştırmaları, 6(142), 5.1916) "Horoz kursağından alınan taş ağızda tutulursa susuzluğu giderir. Bu taş yanında bulunduran kadın güzel görünür. Aynı taş yanında taşıyan erkeğin kuvveti artar" denilmektedir.

Rüyalarda Horoz

"Rüyada görülen horoz, evin sahibi ve erkeğidir. Nitekim rüyada görülen tavuk da evin kadınıdır.

Horoz, yaramaz tabiatlı bir kimsedir ki, bazen güzel söz söyler, bazen de çirkin ve menfaatsiz olarak bağırır. Bazı yorumcular ise, horoz, sevimli bir erkek çocuktur, dediler.

Rüyada horoz gören kimse, hikmet sahibi bir kimsenin veya alimlerin yanlarına gidip gelmekle onlardan çok menfaat görür.

Kendisinin horoz olduğunu gören yakında vefat eder.

Eğer görülen horoz çatal ibikli ve beyaz olursa, o kimse müezzin olur. Horoz, müezzine, hatibe, yahut güzel okuyan kimseye işarettir. Bazen de horoz, kendisi yapmadığı hâlde iyilikle emreden bir kimseye yorumlanır. Çünkü horoz namaz vakitlerini hatırlatır ve kendisi namaz kılmaz.

Bazı kere horoz, bulduyuyla yetinen, nasibi az, sıkıntısı çok olan kimsedir.

Bir kimse rüyada bir horozla sahip olduğunu görse, o kimsenin erkek bir çocuğu olur, bir ev satın alır, bir kaybı geri gelir veya kaybından haber gelir.

Horozdan irkildiğini veya horozun galandığını gören kimse, şiddet görür.

Bir horoz ile mücadele ettiğini gören kimse, münakaşa eder.

Rüyada horoz dövüştürmek, alim, hatip ve müezzinler arasında, fitne çıkarmak suretiyle onları birbirleriyle uğraştırmaya yorumlanır.

(MANAV, 1996).

El Sanatlarımızda ve Diğer

Konularda Horoz

Nakış'ta HOROZ KUYRUĞU, HOROZ İBİĞİ, HOROZ GÜLÜ adlı motifler vardır (TANER, 1984).

Yayın Hayatında

Horoz: Haftalık Dergi. İstanbul 1952-1953. İstanbul 12 sayı. Necdet Rüştü Efe.

Çil Horoz: Aylık Hayvan Dergisi. İstanbul 1922. Gümüşhaneli Sefer Fevzi.

Silahlarda

Horoz: Eski biçim ağızdan dolma tüfek ve tabancalarda baruta ateş vermek için çakmak taşına çarpmak üzere tetiğe dokununca düşecek surette konulmuş çelik parça.

Horozayağı: Eski silahlarda boş kovani tüfekten çıkarmaya yarayan bir tür harbi.

Sporda

Horozsıklet: Çeşitli bireysel sporlarda (güreş, boks, halter) bir ağırlık kategorisi Horoz Ötümü: Sabaha karşı horozların ötmeye başladığı zaman. (Sücutlü - Yalvaç - Isp.) örneğin boksta sinek sıkletle tüsıklet arası, (üst sınır profesyoneller için 53. 524 kg., amatörler için 54 kg.dır.)

Diğerleri

Horoz: Kapı zembeklerinin mandalı.

Horozdemiri: Arabanın çatalı üzerindeki demir.

Horozik: Bolmaca hastalığı (Dy., Harput-Kesirik-El.)

Horozlar: Güneyde görülen iki yıldız. (Görece-İz.)

Sonuç

Yukarıda kültürümüzün çeşitli konularında yer alan horoz motiflerini örneklemeye çalıştık. Bu tür canlıların birlikte yaşadıkları insanları ne kadar çok etkilediğini gördük.

Oysa ki şimdilerde kent yaşamı içerisinde horoz sesine rastlamak mümkün değil. Daha önce duymuş olanlar bu sese hasretler. Hiç horoz sesi duymayan bilmeyen ne kadar çok çocuğumuz vardır ki?

KAYNAKLAR

ALPTEKİN, Ali Berat.		SARIYÜCE	
1985	Türk Folkloru , 5(66), I.	1979	Horoz, Tilki Bir de Tazı , 18(356), 3)..
1991	Hayvan Masalları , Ankara.	TANER, Nuri.	
ARSEVEN, Veysel.		1988	Dere Tepe Düz Gitmiş , İstanbul
1955.	Türk Folklor Araştırmaları , 3(72), 7.	TANER, Nuri	
ELÇİN, Şükrü		1995	Kaval Çalan Horoz Yalova Masalları . İstanbul.
1976	Türk Folklor Araştırmaları , 10(212), 3.	1984	Halk El Sanatlarında Nakışların Abecesi ve zellikleri. Folklor ve Etnografya Araştırmaları .
EFE, Necdet Rüştü		TANYU, Hikmet	
1953	Horoz . Haftalık Dergi. İstanbul 1952-. 12 sayı	1967	Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri , Ankara.
MANAV, Ali,		OGEL, Bahattin	
1996	Rüya Yorumlan Ansiklopedisi. Fal ve Burçlar. İstanbul.		Türk Kültür Tarihine Giriş II (Türklerde Ziraat Kültürü) .